

Patryk Kukliński

Uniwersytet Warszawski, Polska

e-mail: p.kuklinski@wpia.uw.edu.pl

ORCID: 0000-0003-2286-0143

**PANDEMIA W INSTYTUCJI TOTALNEJ
NA PRZYKŁADZIE KRAJOWEGO OŚRODKA
ZAPOBIEGANIA ZACHOWANIOM DYSSOCJALNYM
W GOSTYNINIE**

**PANDEMIC IN A TOTAL INSTITUTION: CASE OF THE NATIONAL
CENTRE FOR THE PREVENTION OF THE ANTISOCIAL
BEHAVIOUR IN GOSTYNIN**

Abstract

The concept of a total institution was formulated by Erving Goffman in the early 1960s. The author defined it as a place of isolation from the society, whose bureaucratic and formalized structure distracts – with the support of the employed staff – the inmates from the society. The sociologist included into the group of total institutions psychiatric hospitals, prisons, nursing homes, as well as concentration camps, which met with criticism. He also noticed that the stay in the institution itself may generate inappropriate behaviour of the inmates, resulting from their detention. The concept, despite its shortcomings, remains valid until this day. In the 21st century there exist organizations that may be described as total institutions. An example is the National Centre for the Prevention of the Antisocial Behaviour in Gostynin, Poland, where people who pose a threat to the society are placed. The author of the article identifies the features that prove the totality

of the aforementioned National Centre. He analyzes how certain legal deficiencies and bad practices in applying the law affect the disregard for the constitutional freedoms and rights of inmates and describes the difficulties in the functioning of this facility, which are also important from the perspective of the employees. He suggests solutions that could improve the functioning of the Centre and restore the minimum conditions for conducting the therapy.

KEYWORDS

total institution, National Centre for the Prevention of Antisocial Behaviour, post-penal detention, dangerous perpetrators, therapy

SŁOWA KLUCZOWE

instytucja totalna, Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym, izolacja postpenalna, sprawcy niebezpieczni, terapia

1. WSTĘP

W latach 60. XX wieku w środowisku naukowym, nie tylko socjologów, wyjątkowo popularne było pytanie: „Co myślisz o pracy Ervinga Goffmana?”¹. Jego rozprawy budziły wśród ówczesnej opinii publicznej wiele wątpliwości, zwłaszcza zbiór: *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates* (1961 r., dalej: *Asylums*), w którym sformułował on koncepcję instytucji totalnej. Abstrahując od jej krytyki i wad wskazywanych na przestrzeni lat, należy podkreślić, że zainteresowanie tymi esejami trwa do dziś. Zaproponowane przez E. Goffmana spojrzenie na organizacje społeczne stanowi punkt odniesienia dla licznych badaczy². Bez względu na postępy cywilizacyjny i zmiany, które zaszły w tych zamkniętych światach w ciągu ostatnich 60 lat, współcześnie dalej można zidentyfikować w społeczeństwach instytucje totalne. W polskich warunkach są to najpewniej domy dziecka, domy pomocy społecznej, a także pewne specyficzne placówki lecznicze, do których możemy zaliczyć m.in. Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie (dalej: KOZZD). Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie w kontekście KOZZD, jak brak

¹ N. Perry, *The Two Cultures and the Total Institution*, „The British Journal of Sociology” 1974, Vol. 25, No. 3, s. 345–355.

² Ł. Połusznny, *Instytucje totalne dzisiaj: stan badań, krytyka, rekonfiguracje*, „Studia Socjologiczne” 2017, nr 4, s. 123.

wyczerpujących regulacji ustawowych, szczególnie w ramach instytucji totalnej, wpływa na poziom nadużyć wolności i praw pacjentów oraz potęguje codzienne konflikty personelu i kierownictwa z umieszczonymi, zwłaszcza w momencie wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej, jaką jest pandemia wirusa SARS-CoV-2.

2. INSTYTUCJA TOTALNA

E. Goffman zdefiniował instytucję totalną jako miejsce izolacji od społeczeństwa grupy osób, znajdującej się w podobnej sytuacji. Jest to organizacja biurokratyczna, która zaspokaja – niekoniecznie skutecznie – potrzeby swoich mieszkańców (określanych również mianem pensjonariuszy). Podział na dwie opozycyjne grupy to jedna z podstawowych cech instytucji totalnej³, która determinuje jej inwigilacyjną i kontrolną naturę⁴. Oderwaniu od świata zewnętrznego sprzyja tu tworzenie fizycznych barier⁵ – murów, zamykanych na klucz drzwi czy systemów kamer. Wszelkie aspekty życia, takie jak praca, sen czy zabawa mieszkańców, są realizowane w tym samym miejscu i przy współuczestnictwie innych umieszczonych według ściśle określonego planu dnia⁶, co Christie Davies uznaje za centralną cechę instytucji totalnej⁷. Nad jego wykonaniem czuwa zatrudniony personel, który ma obowiązek traktować identycznie pensjonariuszy. Deklarowanym celem instytucji jest m.in. uformowanie umieszczonych w zgodzie z przyjętymi wzorcami, które prowadzi do ich ewolucji moralnej. Na wspomnianą zmianę wpływają także tzw. procesy udręczenia – izolacja od społeczeństwa, ograniczenia i zakazy kontaktu z najbliższymi, rutynowe i okazjonalne rewizje, a nawet procedura przyjęcia, której stałym elementem może być obowiązek przeprowadzenia kontroli osobistej nagiego pensjonariusza czy pozbawienie własności⁸.

E. Goffman słusznie zauważył rozdźwięk pomiędzy zewnętrznym wizerunkiem instytucji totalnej a jej obrazem wśród personelu⁹. Socjolog w swojej pracy wyróżnił pięć podstawowych kategorii instytucji totalnych. W pierwszej grupie znalazły się organizacje pomocowe, zapewniające wsparcie dla osób nie-

³ E. Goffman, *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych* (tłum. O. Waśkiewicz, J. Łaszcz), Sopot 2011, s. 11, 16–17.

⁴ B. Kmiecik, *Czy szpital psychiatryczny jest (nadal) instytucją totalną?*, „Psychiatria i Psychologia Kliniczna” 2017, nr 2, s. 145.

⁵ E. Goffman, *Instytucje totalne...*, s. 14.

⁶ Choć w społeczeństwie dzieje się to najczęściej w różnych miejscach, z odmiennymi partnerami, często bez konkretnego planu. Zob. *ibidem*, s. 16.

⁷ Ch. Davies, *Goffman's Concept of the Total Institution: Criticisms and Revisions*, “Human Studies” 1989, Vol. 12, No. 1/2, s. 77, i literatura tam przywołana.

⁸ E. Goffman, *Instytucje totalne...*, s. 16, 19–20, 24–25, 28, 37 i 79.

⁹ *Ibidem*, s. 79.

pełnosprawnych i niesamodzielnych (jak np. domy opieki dla osób starszych lub niepełnosprawnych, schroniska dla ubogich). Do drugiej kategorii zaliczył instytucje udzielające wsparcia osobom, które mogą być niebezpieczne, choć nie z własnej winy, takie jak: szpitale psychiatryczne (główny przedmiot zainteresowania badacza), oddziały dla gruźlików; współcześnie w tym kręgu znalazłyby się najprawdopodobniej także oddziały szpitali dla nosicieli wirusa SARS-CoV-2. W kolejnej grupie uwzględnił miejsca pozwalające na ochronę społeczeństwa przed osobami stwarzającymi zagrożenie, tzn. zakłady karne i więzienia, a nawet obozy koncentracyjne i dla jeńców wojennych. Czwartą kategorię stanowią natomiast organizacje, w których wykonywane są zadania „przypominające pracę”, uzasadnione wymogami instrumentalnymi, a wśród nich: koszary, statki, szkoły z internatem, a nawet obozy pracy. Miejsca odosobnienia służące sferze duchowej człowieka, określone jako przestrzenie „ucieczki od świata”, zakwalifikowano do piątej grupy. Należą do nich m.in. opactwa, klasztory i szkoły przyklasztorne¹⁰.

Zaproponowana typologia stała się przedmiotem kontrowersji i jednym z zarzutów sformułowanych przeciwko koncepcji E. Goffmana. Jego krytycy, jak np. Howard Becker, nie zgodzili się na zaliczenie do instytucji totalnych i równoważne traktowanie tak różnych organizacji, co do których społeczne oceny moralne pozostają bardzo odmienne¹¹. Uznali oni, że porównanie szpitali psychiatrycznych do więzień, obozów koncentracyjnych i klasztorów jest przerysowane i fałszywe oraz daje zbyt jednorodny obraz różnorodnych form organizacyjnych¹². Badacze zwrócili także uwagę, że E. Goffman zlekceważył pozytywne funkcje szpitali psychiatrycznych – tzn. prowadzenie terapii lub rehabilitacji, umożliwiające wyzdrowienie i złagodzenie objawów psychiatrycznych¹³. Robert Weinstein przyjął to zresztą za największą słabość koncepcji¹⁴. Poza tym przytaczano konkretne badania empiryczne, które negowały degenerujący wpływ pobytu w szpitalu psychiatrycznym na samoocenę i tożsamość społeczną pacjenta¹⁵.

Mimo wspomnianych wad, *Asylums* stał się prawdopodobnie najpopularniejszą analizą krytyczną dotyczącą szpitali psychiatrycznych¹⁶. Wyjątkowo pojemna, choć nieprecyzyjna definicja do dziś pozwala na zakwalifikowanie do instytucji totalnych wielu organizacji społecznych, co może budzić wątpliwości. Koncepcja od lat inspiruje kolejnych badaczy i jest twórczo wykorzystywana. Nie bez zna-

¹⁰ *Ibidem*, s. 14–15.

¹¹ H. Becker, *The Politics of Presentation: Goffman and Total Institutions*, “Symbolic Interaction” 2003, Vol. 26, No. 4, s. 667.

¹² R. M. Weinstein, *Goffman's Asylums and the Social Situation of Mental Patients*, “Journal of Orthomolecular Psychiatry” 1982, Vol. 11, No. 4, s. 269, i cytowana tam literatura.

¹³ R. M. Weinstein, *Goffman's Asylums...*, s. 269 i 274; N. Perry, *The Two Cultures...*, s. 347–348.

¹⁴ R. M. Weinstein, *Goffman's Asylums...*, s. 274.

¹⁵ M. Karmel, *Total Institution and Self-Mortification*, “Journal of Health and Social Behavior” 1969, Vol. 10, No. 2, s. 134–141.

¹⁶ R. M. Weinstein, *Goffman's Asylums...*, s. 268.

czenia pozostaje także wpływ tej pracy na deinstytucjonalizację, która nastąpiła w leczeniu osób chorych psychicznie po jej publikacji¹⁷, oraz silna goffmanowska orientacja na wolności i prawa człowieka¹⁸. W mojej ocenie socjolog słusznie zwrócił uwagę, że zachowania przypisywane pensjonariuszom nie zawsze wynikają bezpośrednio z ich choroby, zaburzeń psychicznych czy też przestępczego działania, lecz stanowią efekt pobytu jednostki w instytucji totalnej¹⁹. Słowem, to fakt umieszczenia wpływa na obsadzenie pensjonariusza w tej konkretnej roli, o czym nie należy zapominać.

3. KRAJOWY OŚRODEK ZAPOBIEGANIA ZACHOWANIOM DYSSOCJALNYM W GOSTYNINIE

Pierwsza osoba trafiła do KOZZD na początku 2014 r.²⁰. Placówka ta powstała w efekcie uchwalenia ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób²¹. Miała ona stanowić próbę rozwiązania problemu niebezpieczeństwa grożącego ze strony zaburzonych psychicznie sprawców najgroźniejszych przestępstw, którzy wymagają dalszej izolacji od społeczeństwa, mimo wykonania w stosunku do nich w pełni kar pozbawienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności. Jednak już w trakcie procedowania nad ustawą z dnia 22 listopada 2013 r. eksperci zwracali uwagę na ograniczoną skuteczność terapii zaburzeń w warunkach przymusu i izolacji, objętych zakresem tego aktu²². Poza izolacyjnym umieszczeniem w KOZZD, ustawa z dnia

¹⁷ Ł. Pośluszny, *Instytucje totalne...*, s. 121–123.

¹⁸ H. Becker, *The Politics of Presentation...*, s. 660.

¹⁹ E. Goffman, *Instytucje totalne...*, s. 128.

²⁰ E. Dawidziuk, *Izolacja od społeczeństwa po odbyciu w pełni kary pozbawienia wolności*, „Archiwum Kryminologii” 2019, nr 1(41), s. 223.

²¹ Dz.U. z 2021 r., poz. 1638, z późn. zm.; dalej: ustawa z dnia 22 listopada 2013 r.

²² M. Domański, *Opinia z 24 września 2013 r. dotycząca projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, (w:) P. Kościelny (red.), *Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (druk sejmowy nr 1577). Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk sejmowy nr 1538)*, Warszawa 2013, [https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/\\$file/ppc_2-2013.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/$file/ppc_2-2013.pdf) (dostęp: 15.01.2021 r.), s. 20; J. Heitzman, *Ekspertyza z 3 września 2013 r. do projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, (w:) P. Kościelny (red.), *Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (druk sejmowy nr 1577). Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk sejmowy nr 1538)*, Warszawa 2013,

22 listopada 2013 r. przewiduje możliwość zastosowania wolnościowego nadzoru prewencyjnego (art. 3). Instrumenty te są orzekane przez sąd cywilny w postępowaniu nieprocesowym (art. 2 ust. 3).

Środki postpenalne wprowadzone do polskiego systemu prawa zostały zorientowane na kategorię „osób stwarzających zagrożenie” (art. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). Do uznania za taką jednostkę wystarczy odbywanie kary pozbawienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym oraz stwierdzenie w trakcie jej wykonywania zaburzeń psychicznych w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzenia osobowości lub zaburzenia preferencji seksualnych. Jeśli wykazane zaburzenia mają taki charakter lub nasilenie, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat (art. 1), to sąd – po zasięgnięciu opinii biegłych – wydaje postanowienie o zakwalifikowaniu osoby jako stwarzającej zagrożenie i po odbyciu kary umieszcza się ją w KOZZD lub obejmuje nadzorem prewencyjnym. Oba rozwiązania są stosowane bezterminowo (art. 14 ust. 4 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.), a kryteria ich doboru sformułowano wysoce nieprecyzyjnie²³, ponieważ sędziowie i biegli nie otrzymali od ustawodawcy jakichkolwiek wskazówek ułatwiających podjęcie im zobiektywizowanej decyzji, w tym jednoznaczne rozróżnienie „bardzo wysokiego prawdopodobieństwa”, które skutkuje izolacją w KOZZD, od „wysokiego prawdopodobieństwa” pozwalającego (tylko) na objęcie nadzorem prewencyjnym (art. 14 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.).

Z przepisów ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. wynika, że KOZZD to placówka lecznicza, której zadaniem jest prowadzenie postępowania terapeutycznego dla pensjonariuszy (art. 4 ust. 3). Podlega ona Ministrowi Zdrowia (art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). W ocenie twórców projektu ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. pobyt w KOZZD ma umożliwić – po odbyciu terapii – pełnoprawny powrót do społeczeństwa, a nawet zmianę społecznego nastawienia do osób, które przestały stwarzać zagrożenie²⁴. Niestety, zarówno z treści samej

[https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/\\$file/ppc_2-2013.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/$file/ppc_2-2013.pdf) (dostęp: 15.01.2021 r.), s. 10; J. K. Gierowski, *Uwagi psychologa sądowego o możliwościach opiniowania o stopniu zagrożenia u osób objętych ustawą z 22 listopada 2013 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82, s. 20.

²³ M. Bocheński, *Practical aspects of assessment of risk of re-offending by ‘especially dangerous’ offenders in the context of the judgment of the Constitutional Tribunal of 23 November 2016 (K 6/14)*, “Problems of Forensic Sciences” 2016, Vol. 108, s. 637–638; M. Płatek, *Kreowanie „groźnych, niebezpiecznych i złych”*, „Archiwum Kryminologii” 2019, nr 1, s. 142.

²⁴ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób z 17 lipca 2013 r. (druk nr 1577)*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=1577> (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 1–2.

ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., jak i jej aktów wykonawczych²⁵ wynika niewiele szczegółów co do charakteru terapii, jej metod, ewaluacji czy form aktywizacji do udziału w proponowanej terapii. W połączeniu z pogarszającymi się warunkami bytowymi i przeludnieniem KOZZD²⁶ przewidzianego maksymalnie dla 60 osób (§ 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie KOZZD), w rzeczywistości trudno stwierdzić, że obecnie w Gostyninie odbywa się jakakolwiek terapia²⁷. Na początku 2021 r. w ośrodku przebywało aż 91 osób (stan na 26 stycznia 2021 r.)²⁸, choć z deklaracji projektodawcy wynikało, że tworzono go dla nielicznych²⁹. To kolejna fikcja, z którą wiąże się stosowanie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. Nawet jeśli powstałby nowy, docelowy budynek na potrzeby KOZZD lub rozbudowano by ten w Gostyninie (z pierwotnych planów wynikało, że stanie się to do 2023 r.³⁰), to bez reformy podejścia do osób stwarzających zagrożenie, w tym procedur kierowania³¹ i wypisania z KOZZD, trudno będzie o jakąkolwiek rzeczywistą zmianę, wpływającą na wzrost skuteczności oddziaływań terapeutycznych. Jeszcze w marcu 2021 r. na mocy zarządzenia Ministra Zdrowia dopuszczono możliwość tworzenia oddziałów zamiejscowych KOZZD³². Pierwszy powstał w Regionalnym Ośrodku Psychiatrii Sądowej w Starogardzie Gdańskim (dalej: ROPS w Starogardzie Gdańskim) – 5 i 8 marca 2021 r. przeniesiono tam 2 pacjen-

²⁵ Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2014 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania świadczeń zdrowotnych osobom umieszczonym w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (Dz.U. z 2014 r., poz. 88) oraz w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (Dz.U. z 2014 r., poz. 89, z późn. zm.); dalej: rozporządzenie w sprawie KOZZD.

²⁶ *Jak znowelizować ustawę dotyczącą KOZZD w Gostyninie. Jest taka możliwość*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-jak-znowelizowac-ustawe-dotyczaca-kozzd-w-gostyninie> (dostęp: 5.08.2022 r.).

²⁷ M. Płatek, *Negatywne skutki iluzji terapii. Uwagi o stosowaniu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 11, s. 98.

²⁸ Według informacji uzyskanych w ramach wykładu online z 26 stycznia 2021 r. pt. „Wpływ pandemii na funkcjonowanie KOZZD” zorganizowanego przez Kryminologiczne Koło Naukowe Uniwersytetu Warszawskiego, prowadzonego przez dr Ewę Dawidziuk, dalej: Wykład E. Dawidziuk z 26 stycznia 2021 r.

²⁹ W. Zalewski, *Detencja „terapeutyczna” – wątpliwości konstytucyjne i polityczno-kryminalne w kontekście ustawy o „bestiach”*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018, nr 4, s. 386–387.

³⁰ „Ośrodek dla bestii” w Gostyninie będzie rozbudowany, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1489365.kozzd-osrodek-dla-bestii-w-gostyninie-rozbudowa.html> (dostęp: 5.08.2022 r.).

³¹ *Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z 5 kwietnia 2019 r. z wizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20-%20KOZZD%20Gostynin%202019.pdf> (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 4–5.

³² Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 marca 2021 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Krajowemu Ośrodkowi Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (Dz.Urz. MZ z 2021 r., poz. 18).

tów z KOZZD w Gostyninie³³. Z kolei w kwietniu 2021 r. w wyniku nowelizacji ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. pozwolono na użyczenie na czas określony na rzecz KOZZD nieruchomości przez jednostkę organizacyjną Służby Więziennej „w celu umożliwienia przyjęcia większej liczby osób stwarzających zagrożenie”³⁴. W ten sposób część pacjentów przeniesiono do utworzonego Oddziału Zamiejscowego w Czersku, tam też 24 stycznia 2022 r. jako pierwsze trafiły dwie osoby, które pierwotnie przeniesiono do ROPS w Starogardzie Gdańskim³⁵. Według stanu na 9 września 2022 r. w KOZZD w Gostyninie było umieszczonych 81 osób, a w Oddziale Zamiejscowym w Czersku – 16 pacjentów³⁶.

Od początku funkcjonowania KOZZD sąd w trybie ustawowym, przewidzianym przez art. 47 ust. 1 ustawy, zdecydował o wypisaniu z ośrodka tylko sześciu osób³⁷. Potwierdza to istnienie licznych problemów systemowych w zakresie nie tylko przyjętej litery prawa, lecz także w samym procesie jej stosowania. Weryfikacji i zmiany wymaga filozofia działania ośrodka³⁸. Wydaje się, że polski prawodawca nie przemyślał, jak zagospodarować codzienne życie mieszkańców KOZZD (m.in. poprzez ofertę sportową, edukacyjną, kulturalną oraz stopniowe ograniczanie izolacji dzięki np. systemowi przepustek, jak ma to miejsce na gruncie niemieckim czy holenderskim³⁹), stwarzając im rzeczywiste perspektywy powrotu na wolność. Jego krótkowzroczność przyczyniła się

³³ *Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z 5 maja 2021 r. z rewizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ponowna-wizytacja-kmpt-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dysocjalnym-w-gostyninie-KOZZD> (dostęp: 8.08.2022 r.), s. 15–19.

³⁴ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2021 r., poz. 931).

³⁵ *Czersk. Dwoch pierwszych pacjentów filii ośrodka w Gostyninie*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-01-23/pomorskie-w-poniedzialek-do-filii-osrodka-w-gostyninie-ma-trafic-dwoch-pierwszych-pacjentow/> (dostęp: 8.08.2022 r.).

³⁶ Według informacji uzyskanych na konferencji pt. „Sprawy przed Trybunałem w Strasburgu dotyczące Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym” z dnia 9 września 2022 r. zorganizowanej przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: Konferencja z dnia 9 września 2022 r.). Zob. szerzej *Skargi pacjentów KOZZD do Trybunału w Strasburgu. Opinie „amicus curiae” RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kozzd-pacjenci-etpc-skargi-amicus-curiae> (dostęp: 8.08.2022 r.).

³⁷ Konferencja z dnia 9 września 2022 r.; zob. także P. Kukliński, *Terapia, readaptacja czy mrzonka? Porównanie polskich i niemieckich doświadczeń w terapii zaburzonych psychicznie sprawców niebezpiecznych izolowanych od społeczeństwa*, (w:) E. W. Pływaczewski, D. Dajnowicz-Piesiecka, E. Jurgielewicz-Delegacz (red.), *Badania kryminologiczne a praktyka. Perspektywa krajowa i międzynarodowa*, Warszawa 2021, s. 236.

³⁸ *Funkcjonowanie ustawy dotyczącej ośrodka w Gostyninie. Seminarium w Biurze RPO*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/funkcjonowanie-ustawy-o-osrodku-w-gostyninie-seminarium-rpo> (dostęp: 5.08.2022 r.).

³⁹ C. de Ruiter, J. Petrila, *TBS in the Netherlands*, (w:) B. K. Puri, I. H. Treasaden (eds.), *Forensic Psychiatry. Fundamentals and Clinical Practice*, Londyn–Nowy Jork 2018, s. 833–838; *Funkcjonowanie ustawy...*

do braku uwzględnienia sytuacji pensjonariuszy, którzy ze względu na konieczność wżenia dóbr i ochronę społeczeństwa będą musieli spędzić resztę swojego życia w murach KOZZD. Praktyka stosowania prawa wskazuje, że procedura cywilna jest zawodna, kiedy dotyczy pozbawienia wolności w ramach KOZZD, także w efekcie wadliwego stosowania przepisów o zabezpieczeniu⁴⁰ z ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁴¹. Okazuje się, że wbrew uchwale Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2019 r., III CZP 75/18⁴², sądy cywilne stosowały konstrukcję zabezpieczenia w ten sposób, że do czasu wydania prawomocnego orzeczenia o uznanie danej osoby za stwarzającą zagrożenie umieszczały ją w KOZZD⁴³. To niepokojąca praktyka, która prowadziła do pozbawienia wolności bez zapewnienia odpowiednich gwarancji procesowych, narażając umieszczonych na bezpodstawne ograniczenie ich licznych wolności i praw oraz niepotrzebną stygmatyzację, a Skarb Państw – na ewentualną odpowiedzialność odszkodowawczą⁴⁴. Krytycy wskazują, że stosowanie przepisów o zabezpieczeniu do umieszczania w KOZZD „stanowi obrazę konstytucyjnych gwarancji wolności”⁴⁵. Dlatego na szczególną uwagę zasługuje odmowa przyjęcia do KOZZD osoby skierowanej do placówki w ramach zabezpieczenia cywilnego pod koniec stycznia 2021 r. Była to pierwsza tego typu sytuacja w historii KOZZD, którą kierownik ośrodka argumentował niemożnością przyjęcia 92. pacjenta (w tamtym czasie 6. w ramach zabezpieczenia) z powodu znaczącego przeludnienia⁴⁶. Dopiero uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2021 r., III CZP 89/19⁴⁷, podjęta w poszerzonym składzie 7 sędziów wpłynęła na zmianę praktyki sądów powszechnych, które przestały umieszczać w KOZZD osoby, co do których toczy się postępowanie o uznanie za stwarzające zagrożenie. I choć Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 23 listopada 2016 r., K 6/14⁴⁸, uznał ustawę z dnia 22 listopada 2013 r. za zasadniczo zgodną z Konstytucją Rzeczy-

⁴⁰ M. Płatek, *Negatywne skutki...*, s. 93–94.

⁴¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805, z późn. zm.

⁴² OSNC 2019, nr 6, poz. 68.

⁴³ Co prawda Sąd Najwyższy zauważył, że może zaistnieć konieczność izolacji osoby, która opuściła zakład karny, jednak nie zakończyło się co do niej prawomocne postępowanie o uznanie za stwarzającą zagrożenie. Jednakże w jego ocenie regulacje prawne w tym zakresie powinny wypracować ustawodawca. Tymczasem nie zostały one uchwalone (stan na 7.10.2022 r.).

⁴⁴ A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Sidor, *Stosowanie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób a orzekanie wybranych środków zabezpieczających. Analiza porównawcza rozwiązań prawnych*, Warszawa 2020, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/2020_Analzy-AGutkowska-Stosowanie-ustawy-o-post%C4%99powaniu.pdf (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 42–46.

⁴⁵ Zob. szerzej M. Płatek, *Negatywne skutki...*, s. 99–101.

⁴⁶ Wykład E. Dawidziuk z 26 stycznia 2021 r.

⁴⁷ OSNC 2021, nr 7–8, poz. 46.

⁴⁸ OTK-A 2016, poz. 98.

pospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁴⁹, to nie należy zapominać, że proces jej stosowania może naruszać standardy wyznaczone przez ustawę zasadniczą⁵⁰, zwłaszcza w sytuacji sprowadzenia w Polsce detencji niebezpiecznych wyłącznie do izolacji pod pozorem leczenia. W sposobie ukonstytuowania i funkcjonowania KOZZD można dostrzec wyraźnie cechy i mechanizmy charakterystyczne dla instytucji totalnej, opisane przez E. Goffmana. KOZZD jest niewątpliwie miejscem izolacji od społeczeństwa grupy osób, które znajdują się w podobnej sytuacji – zostały uznane za stwarzające zagrożenie. Detencji w ośrodku towarzyszą fizyczne atrybuty izolacji takie jak mury, szyby pancerne, urządzenia monitorujące czy wszechobecni strażnicy. W KOZZD istnieje wyraźny podział na pensjonariuszy oraz pracowników. Napięte relacje występują zwłaszcza między mieszkańcami a personelem ochrony. W ośrodku mają miejsce typowe goffmanowskie „procesy udręczenia Ja pacjentów”⁵¹. Polegają one na ograniczeniu kontaktów z najbliższymi, ukształtowaniu procedury przyjęcia w ten sposób, że towarzyszy jej pozbawienie własności i przeprowadzenie kontroli na okoliczność posiadania przedmiotów niebezpiecznych (§ 1 pkt 1, § 5 pkt 1–3 regulaminu⁵²), a już w trakcie pobytu – dokonywaniu okresowych kontroli i ewentualnych konfiskat przedmiotów (§ 12 regulaminu; art. 28 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). Życie mieszkańców KOZZD przebiega według ściśle wyznaczonych reguł⁵³, które sformułowano w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. i regulaminie.

Jednocześnie ze wspomnianych regulacji wynika niewiele norm określających konkretne prawa i obowiązki pensjonariuszy (m.in. § 2 pkt 2–3 i § 3 regulaminu; rozdział V, art. 26–32 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). Ani w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r., ani w regulaminie nie określono procedur na wypadek zdarzeń nadzwyczajnych, takich jak protest głodowy pacjentów, próba samobójcza pensjonariusza czy wystąpienie ogniska epidemicznego na terenie placówki. Taka sytuacja w kontekście KOZZD sprzyja tylko „totalizacji” tej instytucji, która mimo dążenia do szczegółowego sformalizowania i biurokratyzacji zasad życia codziennego, pozostawia wiele ważnych spraw poza przedmiotem regulacji. Wpływa to bezpośrednio na możliwość naruszenia godności osobistej mieszkańców, ich praw do humanitarnego traktowania, ochrony zdrowia czy też prywatności oraz przejęcie pełnej kontroli nad życiem pensjonariuszy przez personel⁵⁴. Z perspektywy pracowników i kierownictwa KOZZD oznacza natomiast

⁴⁹ Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm; dalej: Konstytucja RP.

⁵⁰ M. Płatek, *Negatywne skutki...*, s. 94.

⁵¹ E. Goffman, *Instytucje totalne...*, s. 24–28.

⁵² *Wewnętrzny regulamin pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie z 28 czerwca 2021 r.*, <http://kozdd-gostynin.bip.eur.pl/public/?id=214734> (dostęp: 9.05.2022 r.), dalej: regulamin.

⁵³ E. Goffman, *Instytucje totalne...*, s. 46.

⁵⁴ Zwłaszcza w sytuacji, kiedy od 2018 r. z KOZZD został wycofany Rzecznik Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego. Zob. *Funkcjonowanie ustawy...*; E. Goffman, *Instytucje totalne...*, s. 51.

brak precyzyjnych norm powinnego zachowania, co poza ryzykiem zbyt daleko posuniętej arbitralności w rzeczywistym sposobie prowadzenia terapii (czy też jej braku) może utrudniać codzienną pracę z osobami stwarzającymi zagrożenie, a w konsekwencji zagrażać zdrowiu i życiu pracowników, zwłaszcza w kontekście wystąpienia ewentualnych protestów w placówce.

Należy podkreślić, że jeszcze na początku 2021 r. każdy z czterech oddziałów KOZZD miał własny wewnętrzny regulamin⁵⁵, który ograniczał wolności i prawa konstytucyjne bez właściwej podstawy prawnej⁵⁶, wbrew art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Regulaminy przez lata znacząco limitowały dostęp pensjonariuszy do aktywności fizycznej (ówczesny § 6 pkt 2 i 3 regulaminów) i korzystania z telefonów (§ 8 pkt 7, 7a–7c oraz § 12 pkt 5a i 7 regulaminów) oraz wprost wykluczały możliwość udzielania jakichkolwiek przepustek (§ 1 pkt 4 regulaminów), nawet w sytuacjach losowych, jak pogrzeb lub choroba członka rodziny, choć w trakcie uprzedniego odbywania kary w zakładzie karnym dopuszczano taką opcję (art. 141a § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy⁵⁷). Pewne zmiany nastąpiły w połowie 2021 r. wraz z wydaniem przez dyrektora KOZZD jednego regulaminu dla wszystkich oddziałów⁵⁸. Po pierwsze, usunięto z niego restrykcje dotyczące dostępu do aktywności fizycznej. Po drugie, doprecyzowano ograniczenia związane z korzystaniem przez pacjentów z prywatnych smartfonów i laptopów z dostępem do Internetu (co było konsekwencją porozumienia osiągniętego w wyniku protestu głodowego pacjentów z 2020 r.). Nie są to jednak reformy wolne od wad, zwłaszcza w zakresie formy prawnej, w jakiej je wprowadzono. Ograniczenia wolności i praw pacjentów KOZZD pozostają bowiem uregulowane w ramach aktu prawa wewnętrznego, a nie w akcie ustawowym i nie są wystarczająco precyzyjne. Po trzecie, w przypadku przepustek usunięto bezwzględny zakaz, pierwotnie przewidziany w regulaminach (ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. nie przewiduje jakichkolwiek regulacji w tym zakresie). Co ciekawe, choć przez lata sąd właściwy (tj. Sąd Okręgowy w Płocku)

⁵⁵ *Wewnętrzne regulaminy organizacyjno-porządkowe pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie z 2 stycznia 2020 r.*, <http://kozzd-gostynin.bip.eur.pl/public/?id=179972> (dostęp: 5.08.2022 r.), dalej: regulaminy. Zastąpił je wspólny dla wszystkich oddziałów regulamin z dnia 28 czerwca 2021 r. Wraz z uruchomieniem Oddziału zamiejscowego w Czersku 21 stycznia 2022 r. wydano regulamin także na potrzeby tej placówki.

⁵⁶ R. Piotrowski, *Opinia o zgodności z Konstytucją RP Wewnętrznego regulaminu organizacyjno-porządkowego pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie z dnia 17 września 2018 roku*, (w:) E. Dawidziuk, J. Nowakowska, *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Warszawa 2020, s. 129; *Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z 5 kwietnia 2019 r. z wizytacji...*, s. 5–7.

⁵⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 53, z późn. zm.

⁵⁸ Od lat w żadnym akcie normatywnym nie uregulowano jednak takich kwestii jak możliwość wykonywania pracy i kształcenia zawodowego oraz nie wskazano konkretnych narzędzi, służących przygotowaniu pacjentów do zwolnienia z KOZZD i życia w warunkach wolnościowych.

uznawał, że brakuje podstawy ustawowej do udzielenia przepustki, to jednak w marcu 2022 r. zmienił swoje stanowisko i zezwolił na czasowe opuszczenie KOZZD przez pacjenta pod konwojem funkcjonariuszy ochrony. Była to pierwsza osoba, której udzielono przepustki losowej po ponad 8 latach funkcjonowania ośrodka⁵⁹. Na taką postawę sądu wpłynął najprawdopodobniej fakt zakomunikowania (w I kwartale 2022 r.) rządowi polskiemu przez Europejski Trybunał Praw Człowieka skarg pacjentów KOZZD, wśród których jednym z problemów był naruszający prawo do życia prywatnego brak dostępu do przepustek.

4. PANDEMIA W INSTYTUCJI TOTALNEJ

Pod koniec 2020 r. okazało się, że władze i personel KOZZD musiały zmierzyć się z wyjątkowo poważnym problemem, wynikającym z trudnej sytuacji epidemicznej w kraju. W październiku w KOZZD powstało ognisko koronawirusa. Wśród zarażonych znalazło się ponad 20 pacjentów placówki – trzech przewieziono do szpitali publicznej służby zdrowia⁶⁰. Na początku listopada chorych było już 33 umieszczonych, mimo tego do KOZZD przyjęto dwie kolejne osoby, narażając ich zdrowie, a nawet życie. Dnia 4 listopada 2020 r. z powodu Covid-19 w szpitalu zmarł pierwszy pensjonariusz⁶¹.

Wiele restrykcji wprowadzonych w KOZZD nie uchroniło pacjentów przed koronawirusem. Środki bezpieczeństwa wdrożone w ośrodku należy uznać za nieskuteczne i nieproporcjonalne, a z perspektywy pacjentów – również niezrozumiałe, ponieważ kierownictwo nie podjęło nawet próby ich wyjaśnienia. Od 5 marca 2020 r. w KOZZD obowiązywał zakaz odwiedzin (został zniesiony dopiero w 2021 r.). Początkowo dotyczył on zarówno najbliższych, jak i kurierów, dostarczających do Gostynina przesyłki (z wyłączeniem Poczty Polskiej), oraz dostawców posiłków spoza ośrodka. Zakazano też dokonywania zakupów w sklepie obwoźnym (przywrócono taką możliwość 25 maja 2020 r.). W dobie pandemii standardem stał się pomiar temperatury wśród pensjonariuszy i personelu, konieczność noszenia ubrań i obuwia ochronnego przez pracowników (w tym maseczek i przyłbic) oraz dezynfekcja rąk, co należy ocenić pozytywnie⁶².

⁵⁹ *Skargi pacjentów KOZZD...*

⁶⁰ *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 3 listopada 2020 r. do Prezesa Rady Ministrów*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/po-do-premiera-pogarsza-sie-sytuacja-epidemiologiczna-w-kozzd> (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 1–2.

⁶¹ *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 9 listopada 2020 r. do Marszałka Senatu*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-kozzd-choruje-22-pacjentow-24-pracownikow-na-kwarantannie> (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 2.

⁶² *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 22 maja 2020 r. do Dyrektora Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-sprawie-sytuacji-w-KOZZD-Gostynin> (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 1–2; *Od-*

Za niepotrzebne trzeba natomiast uznać wyłączenie wentylatorów na korytarzach, które miało być zaleceniem Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej, jednak nim nie było. To samo dotyczy decyzji o montażu zabezpieczających blach na okiennych lufcikach⁶³, co spowodowało wzrost temperatury w przebudowanych salach bez klimatyzacji i wiatraków do prawie 30 stopni Celsjusza (stan na 29.06.2020 r.). Potrzebna była interwencja Ministerstwa Zdrowia, aby w przestrzeniach wspólnych ponownie uruchomiono klimatyzatory⁶⁴. Na krytykę zasługuje fakt, że pensjonariusze nie zostali poinformowani ani o czasie obowiązywania wprowadzonych ograniczeń (zwłaszcza zakazu odwiedzin), ani nawet o terminie, w którym miałyby odbyć się ponowna ocena konieczności ich utrzymania. Kierownictwo KOZZD, mimo braku przeszkód prawnych, nie zdecydowało się na wdrożenie rozwiązań, które rekompensowałyby brak widzeń poprzez spotkania za pośrednictwem komunikatorów internetowych, takich jak Skype, co proponowali pacjenci Ośrodka⁶⁵. Uprawnienie do kontaktu pensjonariuszy z innymi osobami za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej (ale i telefonu czy osobistego widzenia) wynika wprost z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., choć jest warunkowane uzyskaniem zgody kierownika KOZZD. Jednakże kolejny ustęp precyzuje powody odmowy lub cofnięcia takiej zgody i dotyczy wyłącznie sytuacji, w których wspomniany kontakt może powodować wzrost zagrożenia zachowaniami niebezpiecznymi ze strony mieszkańca ośrodka albo zakłócić prowadzoną terapię. Przesłanki te nie mogą być interpretowane rozszerzająco. Zgodnie z treścią ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. istniały więc podstawy do umożliwienia pacjentom rozmów za pośrednictwem Skype'a⁶⁶. Brak bezpośredniego kontaktu z dyrektorem KOZZD nie sprzyjał wypracowaniu jakiegokolwiek porozumienia z mieszkańcami⁶⁷, a w takiej sytuacji trudno o budowanie poczucia bezpieczeństwa i zaufania do władz i personelu placówki. W ramach instytucji totalnej sprzyja to jeszcze większemu odcięciu umieszczonych od społeczeństwa, zwłaszcza ich rodzin, co narusza art. 8 europejskiej

powieź Kierownika Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym z 23 września 2020 r. w sprawie sytuacji w Ośrodku, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/w-kozzd-gostynin-lagodzenie-restrykcji> (dostęp: 5.08.2022 r.), s. 2.

⁶³ M. K. Nowak, *Strajk głodowy w Gostyninie. „Mieli przywracać nas społeczeństwu, a budują twierdzą”*, <https://oko.press/mieli-przywracac-nas-spolescenstwu-a-buduja-twierdze/> (dostęp: 4.02.2021 r.).

⁶⁴ *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 25 czerwca 2020 r. do Ministra Zdrowia*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-pacjenci-kozzd-protestuja-m.in-przeciw-zlym-warunkom-bytowym> (dostęp: 23.01.2021 r.), s. 1.

⁶⁵ *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 22 maja 2020 r.*, s. 2.

⁶⁶ Taka alternatywa była rekomendowana przez Światową Organizację Zdrowia. Zob. *Preparedness, prevention and control of Covid-19 in prisons and other places of detention. Interim guidance 15 March 2020*, WHO, Regional Office for Europe 2020, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336525/WHO-EURO-2020-1405-41155-55954-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 17.02.2021 r.), s. 9.

⁶⁷ *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 22 maja 2020 r.*, s. 3.

Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2⁶⁸. To naganna praktyka, demotywująca pensjonariuszy do jakiegokolwiek pracy terapeutycznej, która może prowadzić do okrutnego, nieludzkiego i poniżającego traktowania, wbrew art. 3 EKPCz czy art. 40 Konstytucji RP.

Ograniczenia wprowadzone w związku z pandemią stały się jedną z przyczyn rozpoczęcia przez pacjentów protestu głodowego. Dnia 23 czerwca 2020 r. 30 pensjonariuszy wystąpiło także przeciwko złym warunkom lokalowym i bytowym w przeludnionym KOZZD (ówcześnie w placówce przebywało 89 pacjentów). Domagali się oni zmian na stanowiskach dyrektora ośrodka i kierownika ochrony oraz przywrócenia możliwości korzystania z usług kurierskich i dostaw posiłków. Wśród postulatów znalazły się także żądania dotyczące reformy w ich traktowaniu przez personel i kierownictwo – zmniejszenie liczby pracowników ochrony, wprowadzenie comiesięcznych spotkań z dyrekcją, odstąpienie od cenzury mediów i listów, ograniczenie prewencyjnego stosowania kajdanek czy usunięcie kamer z łazienek i toalet⁶⁹. Tygodniowy protest przyniósł częściowe porozumienie władz i pacjentów KOZZD. Od razu zagwarantowano możliwość kontaktowania się z bliskimi za pośrednictwem prywatnych telefonów i sprzętów z dostępem do Internetu, również poza salami mieszkalnymi. Pensjonariusze mogą prowadzić rozmowy na Skype, ale z powodu trudności lokalowych nie zapewniono im do tego celu osobnego pokoju. Na każdym oddziale działa też infokiosk połączony z Internetem. Od sierpnia 2020 r. wprowadzono regularne, comiesięczne spotkania z kierownictwem ośrodka⁷⁰. Od 7 września 2020 r. przywrócono obsługę przesyłek kurierskich, a 12 września – zewnętrzne dostawy posiłków. Poza tym zaszły istotne zmiany m.in. w formie stacjonarnych widzeń (możliwość utrzymywania bezpośrednich kontaktów, jak przytulanie czy pocałunek, które dotychczas były zabronione), zwiększono nieco dostęp do spacerów oraz ograniczono prewencyjne używanie kajdanek. Nie rozwiązano jednak najpoważniejszego problemu, związanego z przeludnieniem. Nie dokonano też żadnych zmian kadrowych⁷¹. Do 23 września 2020 r. w Gostyninie nie wystąpiły przypadki zakażenia koronawirusem wśród pensjonariuszy i personelu.

⁶⁸ Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, z późn. zm.; dalej: EKPCz.

⁶⁹ *Wystąpienie generalnie Rzecznika Praw Obywatelskich z 25 czerwca 2020 r....*, s. 1; M. Płatek, *Dlaczego uwięzieni w Gostyninie zorganizowali strajk?*, <https://strajk.eu/kraj-wolnosc-id-teoretycznej-o-porozumieniu-zawartym-po-zakonczeniu-strajku-glodowego-w-osrodku-w-go-styninie/> (dostęp: 5.08.2022 r.).

⁷⁰ Po jakimś czasie kierownictwo KOZZD zrezygnowało z cyklicznych spotkań z pensjonariuszami. Zob. M. K. Nowak, *„Jednemu się udało, wrócił do więzienia. Mówi: inny świat”*. *Osadzeni w Gostyninie głodują*, <https://oko.press/jednemu-sie-udalo-wrocil-do-wiezienia-mowi-inny-swiat-osadzeni-w-gostyninie-gloduja/> (dostęp: 7.08.2022 r.).

⁷¹ M. Płatek, *Dlaczego uwięzieni w Gostyninie...; Odpowiedź Kierownika Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym z 23 września 2020 r....*, s. 1–3.

Diametralna zmiana nastąpiła już w październiku 2020 r. Wtedy też w ośrodku powstało ognisko koronawirusa, a wśród zarażonych znaleźli się nie tylko pacjenci, lecz także pracownicy. Nie istniały żadne rozwiązania prawne, które pozwalałyby na przeniesienie zdrowych mieszkańców KOZZD z Gostynina do innej placówki leczniczej. To samo dotyczyło braku możliwości skierowania nowych osób, uznanych za stwarzające zagrożenie do obiektu, w którym ich zdrowie i życie nie byłoby tak narażane na zakażenie. Mimo to do KOZZD jeszcze w listopadzie 2020 r., mimo istniejącego tam ogniska koronawirusa, trafiło dwóch kolejnych pacjentów. Taką sytuację można uznać za bezpośrednie naruszenie art. 2 EKPCz czy art. 38 i 68 ust. 1 Konstytucji RP, z których wynika pozytywny obowiązek państwa do ochrony życia i zdrowia, także osoby pozbawionej wolności⁷². Gdyby więc deklaracje ze strony Ministerstwa Zdrowia⁷³ i Sprawiedliwości⁷⁴, związane m.in. zapowiadaną szerszą regulacją wolności i praw w drodze nowelizacji ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. i budową nowego budynku na potrzeby umieszczonych, przekuto w działania jeszcze przed powstaniem w ośrodku ogniska koronawirusa, można byłoby uniknąć doprowadzenia funkcjonowania KOZZD do tak krytycznego punktu.

Dnia 1 lutego 2021 r. w ośrodku rozpoczął się kolejny protest głodowy pensjonariuszy. Do strajku przystąpiło jeszcze więcej, bo ok. 40 pacjentów⁷⁵. Postulaty mieszkańców wydają się częściowo tożsame z żądaniami wysuniętymi pod koniec czerwca 2020 r. Problemem pozostają warunki lokalowe i bytowe w KOZZD – ich poprawie nie sprzyjała pandemia koronawirusa oraz przyjmowanie kolejnych osób do placówki⁷⁶. Pensjonariusze dostrzegli także problem pozorności prowadzonej terapii, oderwania od rodzin czy własnej stygmatyzacji i postępującego procesu odczłowieczania, któremu sprzyja nadana im etykieta „bestii”. W ich ocenie podstawowym dylematem pozostaje daleka od doskonałości ustawa z dnia 22 listopada 2013 r.⁷⁷. Po nieco ponad tygodniu, 9 lutego, protest zawieszono. Do tego czasu przedstawiciele Ministerstw Zdrowia i Sprawiedliwości mieli

⁷² *Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 9 listopada 2020 r.*..., s. 3.

⁷³ *Protest głodowy pacjentów KOZZD w Gostyninie nadal trwa. MZ prowadzi negocjacje*, <https://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Protest-glodowy-pacjentow-KOZZD-w-Gostyninie-nadal-trwa-MZ-prowadzi-negocjacje,209516,14.html> (dostęp: 6.08.2022 r.).

⁷⁴ *Odpowiedź Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości z 14 lutego 2020 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/zespol-roboczy-ms-pracujenad-zmianami-ustawy-dot-kozzd> (dostęp: 6.08.2022 r.), s. 1.

⁷⁵ P. Rojek-Socha, *Gostynin pęka w szwach – jest kolejny protest i nerwowe oczekiwanie na zmiany w prawie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/protest-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dyssocjalnym,506246.html> (dostęp: 7.08.2022 r.).

⁷⁶ *KOZZD Gostynin. Jak Minister Zdrowia reaguje na sytuację w Ośrodku*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/kozzd-gostynin-protest-glodowt-rpo-do-ministra-zdrowia> (dostęp: 7.08.2022 r.).

⁷⁷ M. K. Nowak, „Jednemu się udało, wrócił do więzienia. Mówi: inny świat”...

zapropnować propozycje i założenia zmian ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. Takie postulaty się jednak nie pojawiły⁷⁸.

5. PODSUMOWANIE

Dnia 10 lutego 2021 r. kierownik KOZZD zapowiedział odmowę przyjęcia kolejnej osoby, która miała zostać skierowana do ośrodka w trybie zabezpieczenia cywilnego⁷⁹. Co więcej, w 2021 r. dyrektor placówki nie zgodził się na umieszczenie trzech osób, co do których wydano prawomocne postanowienia o uznaniu za stwarzające zagrożenie i umieszczeniu w KOZZD⁸⁰. Wstrzymanie przyjęć wydawało się dobrym prognostykiem, który mógł zmusić władze publiczne do podjęcia szybszego działania, jednak tak się nie stało. Nowelizację ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. utrudniał brak współpracy po stronie decydentów politycznych, zwłaszcza Ministerstwa Zdrowia i Sprawiedliwości, co pokazało posiedzenie komisji senackich z dnia 19 stycznia 2021 r.⁸¹

Jak się okazuje, problem przeludnienia ośrodka w Gostyninie jest aktualny i nie rozwiązało go nawet utworzenie oddziału zamiejscowego. Stosowanie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., która jest pełna luk i nie reguluje nawet podstawowych kwestii związanych z codziennym funkcjonowaniem KOZZD, w warunkach instytucji totalnej skutkuje zbyt dalekim nadużyciem wolności i praw pensjonariuszy. Stanowi ono zagrożenie także dla personelu, ponieważ pacjenci w celu zmiany swojego położenia coraz częściej będą sięgać po radykalne środki⁸², jak np. przedłużające się protesty głodowe, mogące prowadzić do siłowych konfrontacji z pracownikami placówki. Jest to scenariusz, który staje się coraz bardziej realny. Zaniedbania, do których doprowadzono przez lata, tylko totalizują ośrodek. Umieszczeni coraz częściej uważają, że jakiegokolwiek starania, w tym aktywne uczestnictwo w terapii, nie mają sensu. Potęgują to opinie wyrażane przez pracowników KOZZD, którzy deklarują pensjonariuszom,

⁷⁸ M. Płatek, *Zawieszenie strajku w KOZZD w Gostyninie*, <https://obywatele.news/zawieszenie-strajku-w-kozzd-w-gostyninie/> (dostęp: 11.08.2022 r.).

⁷⁹ P. Rojek-Socha, *Placówka w Gostyninie nie przyjmuje kolejnych osób – powód przepelnienie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kozzd-w-gostyninie-nie-pryjmuje-kolejnych-osob-powod,506380.html> (dostęp: 11.08.2022 r.).

⁸⁰ *Skargi pacjentów KOZZD...*

⁸¹ Posiedzenie Komisji Senackich Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, Komisji Zdrowia (nr 38) z dnia 19 stycznia 2021 r., <https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/posiedzenia,196,1,komisja-praw-czlowieka-praworzadnosci-i-petycji.html> (dostęp: 22.08.2022 r.).

⁸² P. Rojek-Socha, *Placówka w Gostyninie...*

że nigdy nie opuszczą ośrodka⁸³. W połączeniu z ograniczeniami w kontaktach z najbliższymi najlepszy wydaje im się powrót do zakładów karnych⁸⁴, gdzie zasady funkcjonowania są bardziej przejrzyste, a ograniczenia – mniej dotkliwe. Takiemu rozwojowi sytuacji można jednak zapobiec. Pierwszym i podstawowym krokiem jest podjęcie procedur legislacyjnych, których efektem będzie nowelizacja ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., a w konsekwencji – przywrócenie choćby minimalnego dostępu do faktycznej terapii.

Otwarte pozostaje pytanie, czy ostatni projekt nowelizacji ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. zaproponowany przez Ministra Zdrowia 4 kwietnia 2022 r. rozwiąże liczne problemy, wynikające z przyjętych w 2013 r. rozwiązań ustawowych, ale i praktyki ich stosowania. Zgodnie z zapowiedzią podstawowym celem tego projektu jest rozbudowanie dotychczasowych rozwiązań w celu pełniejszej regulacji praw i obowiązków pacjentów KOZZD na poziomie ustawowym, tak aby wszelkie rozstrzygnięcia o sytuacji tych osób miały swoją podstawę ustawową, a nie podustawową⁸⁵. Ministerialna propozycja, choć obszerna, pozostaje regulacją niepełną i rozwiązuje tylko wybrane problemy związane z działaniem ośrodka. Z projektu wynika, że w Polsce dalej nie wypracowano modelu funkcjonowania KOZZD, który nie naruszałby wolności i praw jednostki. Z jednej strony, jego przyjęcie przejawiałoby się w doborze konkretnych instrumentów, służących wypełnieniu codziennego życia pacjentów (i postępom terapeutycznym) oraz realnemu przygotowaniu do życia na wolności umieszczonych, mających szansę powrotu do społeczeństwa. Poza tym uwzględniono by sytuację osób, które spędzą resztę życia w KOZZD, rozróżniając ich sytuację i warunki codziennego funkcjonowania⁸⁶. W ten sposób ośrodek mógłby przestać być instytucją totalną. Ważenie wartości, które leżało u podstaw uchwalenia ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., wiązałoby się nie tylko z ochroną społeczeństwa, lecz także wolności i praw osób stwarzających zagrożenie. KOZZD stałby się wówczas organizacją, której celem jest prowadzenie terapii i przywracanie do społeczeństwa, a nie detencja dla detencji.

⁸³ *Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z 5 kwietnia 2019 r. z wizytacji...*, s. 16.

⁸⁴ Nawet jeśli będzie to wymagało popełnienia przestępstwa w trakcie pobytu w KOZZD (takiego jak np. zniewaga czy groźba karalna). Zob. M. K. Nowak, „*Jednemu się udało, wrócił do więzienia. Mówi: inny świat*”... Należy zaznaczyć, że w takiej sytuacji ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. nie precyzuje, co ma pierwszeństwo wykonania – kara pozbawienia wolności orzeczona przez sąd karny już w trakcie umieszczenia w ośrodku czy prowadzenie terapii w KOZZD na mocy postanowienia sądu cywilnego.

⁸⁵ *Uzasadnienie projektu ustawy z 4 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz ustawy o działalności leczniczej, nr projektu UD 350*, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12358362/katalog/12867236#12867236> (dostęp: 10.05.2022 r.), s. 1.

⁸⁶ *Projekt nowelizacji ustawy o KOZZD rozwiązuje tylko część problemów. Opinia RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kozzd-projekt-nowelizacji-opinia> (dostęp: 10.05.2022 r.).

REFERENCES

- Becker H., *The Politics of Presentation: Goffman and Total Institutions*, "Symbolic Interaction" 2003, Vol. 26, No. 4
- Bocheński M., *Practical aspects of assessment of risk of re-offending by 'especially dangerous' offenders in the context of the judgment of the Constitutional Tribunal of 23 November 2016 (K 6/14)*, "Problems of Forensic Sciences" 2016, Vol. 108
- Davies Ch., *Goffman's Concept of the Total Institution: Criticisms and Revisions*, "Human Studies" 1989, Vol. 12, No. 1/2
- Dawidziuk E., *Izolacja od społeczeństwa po odbyciu w pełni kary pozbawienia wolności*, „Archiwum Kryminologii” 2019, nr 1(41)
- Domański M., *Opinia z 24 września 2013 r. dotycząca projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, (w:) P. Kościelny (red.), *Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (druk sejmowy nr 1577). Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk sejmowy nr 1538)*, Warszawa 2013, [https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/\\$file/ppc_2-2013.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/$file/ppc_2-2013.pdf) (dostęp: 15.01.2021 r.)
- Gierowski J. K., *Uwagi psychologa sądowego o możliwościach opiniowania o stopniu zagrożenia u osób objętych ustawą z 22 listopada 2013 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82
- Goffman E., *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych* (tłum. O. Waśkiewicz, J. Łaszcz), Sopot 2011
- Gutkowska A., Włodarczyk-Madejska J., Klimczak J., Sidor P., *Stosowanie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób a orzekanie wybranych środków zabezpieczających. Analiza porównawcza rozwiązań prawnych*, Warszawa 2020, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/2020_Analzy-AGutkowska-Stosowanie-ustawy-o-post%C4%99powaniu.pdf (dostęp: 5.08.2022 r.)
- Heitzman J., *Ekspertyza z 3 września 2013 r. do projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, (w:) P. Kościelny (red.), *Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (druk sejmowy nr 1577). Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk sejmowy nr 1538)*, Warszawa 2013, [https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/\\$file/ppc_2-2013.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/C9C9D2ECF427AB48C1257C3900505560/$file/ppc_2-2013.pdf) (dostęp: 15.01.2021 r.)
- Karmel M., *Total Institution and Self-Mortification*, "Journal of Health and Social Behavior" 1969, Vol. 10, No. 2
- Kmieciak B., *Czy szpital psychiatryczny jest (nadal) instytucją totalną?*, „Psychiatria i Psychologia Kliniczna” 2017, nr 2

- Kukliński P., *Terapia, readaptacja czy mrzonka? Porównanie polskich i niemieckich doświadczeń w terapii zaburzonych psychicznie sprawców niebezpiecznych izolowanych od społeczeństwa*, (w:) E. W. Pływaczewski, D. Dajnowicz-Piesiecka, E. Jurgielewicz-Delegacz (red.), *Badania kryminologiczne a praktyka. Perspektywa krajowa i międzynarodowa*, Warszawa 2021
- Perry N., *The Two Cultures and the Total Institution*, „The British Journal of Sociology” 1974, Vol. 25, No. 3
- Piotrowski R., *Opinia o zgodności z Konstytucją RP Wewnętrznego regulaminu organizacyjno-porządkowego pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie z dnia 17 września 2018 roku*, (w:) E. Dawidziuk, J. Nowakowska, *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Warszawa 2020
- Płatek M., *Kreowanie „groźnych, niebezpiecznych i złych”*, „Archiwum Kryminologii” 2019, nr 1
- Płatek M., *Negatywne skutki iluzji terapii. Uwagi o stosowaniu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 11
- Posłuszny Ł., *Instytucje totalne dzisiaj: stań badań, krytyka, rekonfiguracje*, „Studia Socjologiczne” 2017, nr 4
- Ruiter de C., Petrila J., *TBS in the Netherlands*, (w:) B. K. Puri, I. H. Treasaden (eds.), *Forensic Psychiatry. Fundamentals and Clinical Practice*, Londyn–Nowy Jork 2018
- Weinstein R. M., *Goffman’s Asylums and the Social Situation of Mental Patients*, „Journal of Orthomolecular Psychiatry” 1982, Vol. 11, No. 4
- Zalewski W., *Detencja „terapeutyczna” – wątpliwości konstytucyjne i polityczno-kryminalne w kontekście ustawy o „bestiach”*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018, nr 4

Inne

- Czersk. Dwóch pierwszych pacjentów filii ośrodka w Gostyninie*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-01-23/pomorskie-w-poniedzialek-do-filii-osrodka-w-gostyninie-ma-traffic-dwoch-pierwszych-pacjentow/> (dostęp: 8.08.2022 r.)
- Funkcjonowanie ustawy dotyczącej ośrodka w Gostyninie. Seminarium w Biurze RPO*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/funkcjonowanie-ustawy-o-osrodku-w-gostyninie-seminarium-rpo> (dostęp: 5.08.2022 r.)
- Jak znowelizować ustawę dotyczącą KOZZD w Gostyninie. Jest taka możliwość*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-jak-znowelizowac-ustawe-dotyczaca-kozzd-w-gostyninie> (dostęp: 5.08.2022 r.)
- KOZZD Gostynin. Jak Minister Zdrowia reaguje na sytuację w Ośrodku*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/kozzd-gostynin-protest-glodowt-rpo-do-ministra-zdrowia> (dostęp: 7.08.2022 r.)
- Nowak M. K., *„Jednemu się udało, wrócił do więzienia. Mówi: inny świat”. Osadzeni w Gostyninie głodują*, <https://oko.press/jednemu-sie-udalo-wrocil-do-wiezienia-mowi-inny-swiat-osadzeni-w-gostyninie-gloduja/> (dostęp: 7.08.2022 r.)
- Nowak M. K., *Strajk głodowy w Gostyninie. „Mieli przywracać nas społeczeństwu, a budują twierdzę”*, <https://oko.press/mieli-przywracac-nas-spoleszenstwu-a-buduja-twierdze/> (dostęp: 4.02.2021 r.)

- Odpowiedź Kierownika Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym z 23 września 2020 r. w sprawie sytuacji w Ośrodku*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/w-kozzd-gostynin-lagodzenie-restrykcji> (dostęp: 5.08.2022 r.)
- Odpowiedź Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości z 14 lutego 2020 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/zespol-roboczym-pracuje-nad-zmianami-ustawy-dot-kozzd> (dostęp: 6.08.2022 r.)
- „Ośrodek dla bestii” w Gostyninie będzie rozbudowany*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1489365,kozzd-osrodek-dla-bestii-w-gostyninie-rozbudowa.html> (dostęp: 5.08.2022 r.)
- Plątek M., *Dlaczego uwięzieni w Gostyninie zorganizowali strajk?*, <https://strajk.eu/kraj-wolnoscid-teoretycznej-o-porozumieniu-zawartym-po-zakonczeniu-strajku-glodowego-w-osrodku-w-gostyninie/> (dostęp: 5.08.2022 r.)
- Plątek M., *Zawieszenie strajku w KOZZD w Gostyninie*, <https://obywatele.news/zawieszenie-strajku-w-kozzd-w-gostyninie/> (dostęp: 11.08.2022 r.)
- Preparedness, prevention and control of Covid-19 in prisons and other places of detention. Interim guidance 15 March 2020*, WHO, Regional Office for Europe 2020, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336525/WHO-EURO-2020-1405-41155-55954-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 17.02.2021 r.)
- Projekt nowelizacji ustawy o KOZZD rozwiązuje tylko część problemów. Opinia RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kozzd-projekt-nowelizacji-opinia> (dostęp: 10.05.2022 r.)
- Protest głodowy pacjentów KOZZD w Gostyninie nadal trwa. MZ prowadzi negocjacje*, <https://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Protest-glodowy-pacjentow-KOZZD-w-Gostyninie-nadal-trwa-MZ-prowadzi-negocjacje,209516,14.html> (dostęp: 6.08.2022 r.)
- Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z 5 kwietnia 2019 r. z wizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w Gostyninie*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20-%20KOZZD%20Gostynin%202019.pdf> (dostęp: 5.08.2022 r.)
- Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z 5 maja 2021 r. z rewizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w Gostyninie*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ponowna-wizytacja-kmpt-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dyssocjalnym-w-gostyninie-KOZZD> (dostęp: 8.08.2022 r.)
- Rojek-Socha P., *Gostynin pęka w szwach – jest kolejny protest i nerwowe oczekiwanie na zmiany w prawie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/protest-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dyssocjalnym,506246.html> (dostęp: 7.08.2022 r.)
- Rojek-Socha P., *Placówka w Gostyninie nie przyjmuje kolejnych osób – powód przepelnienie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kozzd-w-gostyninie-nie-przyjmuje-kolejnych-osob-powod,506380.html> (dostęp: 11.08.2022 r.)
- Skargi pacjentów KOZZD do Trybunału w Strasburgu. Opinie „amicus curiae” RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kozzd-pacjenci-etpc-skargi-amicus-curiae> (dostęp: 8.08.2022 r.)
- Uzasadnienie projektu ustawy z 4 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, ustawy o świadczeniach opieki*

zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz ustawy o działalności leczniczej, nr projektu UD 350, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12358362/katalog/12867236#12867236> (dostęp: 10.05.2022 r.)

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób z 17 lipca 2013 r. (druk nr 1577), <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=1577> (dostęp: 5.08.2021 r.)

Wewnętrzne regulaminy organizacyjno-porządkowe pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie z 2 stycznia 2020 r., <http://kozzd-gostynin.bip.eur.pl/public/?id=179972> (dostęp: 5.08.2021 r.)

Wewnętrzny regulamin pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie z 28 czerwca 2021 r., <http://kozzd-gostynin.bip.eur.pl/public/?id=214734> (dostęp: 9.05.2022 r.)

Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 22 maja 2020 r. do Dyrektora Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-sprawie-sytuacji-w-KOZZD-Gostynin> (dostęp: 5.08.2022 r.)

Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 25 czerwca 2020 r. do Ministra Zdrowia, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-pacjenci-kozzd-protestuja-m.in-przeciw-zlym-warunkom-bytowym> (dostęp: 23.01.2021 r.)

Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 3 listopada 2020 r. do Prezesa Rady Ministrów, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/po-do-premiera-pogarsza-sie-sytuacja-epidemiologiczna-w-kozzd> (dostęp: 5.08.2022 r.)

Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z 9 listopada 2020 r. do Marszałka Senatu, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-kozzd-choruje-22-pacjentow-24-pracownikow-na-kwarantannie> (dostęp: 5.08.2022 r.)